

UVODNA RIJEČ

Poštovano čitateljstvo,

esencija je suvremenog sveučilišta u demokratskim zemljama sloboda akademskog izražavanja, a jedan je od konstitutivnih elemenata akademskog građanstva javni/društveni angažman. Već je Kant u svojem znamenitom djelu "Spor fakulteta" iz 1798. godine istaknuo akademsku slobodu kao ključnu razliku između profesora prava i pravnika državnih službenika, rekavši: "Samo se poslenicima onih viših fakulteta (svećenicima, pravnicima i liječnicima) može dakako zabraniti da javno protivurječe naučavanjima koja su im od vlade povjerena za iznošenje u obavljanju njihovog posla, i da se drznu izigravati filozofa: jer to može biti dopušteno samo fakultetima, a ne činovnicima koje vlada namješta; jer ovi svoje znanje imaju samo od dotičnih."¹ U njegovim riječima iščitava se, osim zahtjeva za slobodom znanstvenog rada, i svrha te slobode, koja se ostvaruje u javnom angažmanu profesora prava da "proturječe" naučavanjima vlade, dakle da propituju zakone, pravosudnu praksu i poteze izvršne vlasti.

Imajući privilegij boraviti zadnje dvije godine na jednom od najboljih svjetskih pravnih fakulteta, "Yale Law School" u SAD-u,² uočila sam na Kantovu tragu ideje sveučilišta dvije značajne razlike naspram naših pravnih fakulteta. Prva je umrežen, participativan i svestran akademski život profesora prava, a druga pršteća akademska rasprava o spornim društvenim pitanjima.

Temelj je znanstvenog i nastavnog rada Pravnog fakulteta Yale kritičko propitivanje znanstvenih spoznaja. „Akademska odgovornost zahtijeva da profesori podvrgnu svoje znanje i tvrdnje rigoroznom javnom preispitivanju svojih kolega.“³ Stoga proces stvaranja znanstvenih djela redovito uključuje distribuciju i javnu prezentaciju radne verzije rada na redovitim okupljanjima znanstvenika radi podvrgavanja oštrim i raznovrsnim kritičkim opaskama, primjedbama i komentarima. Čitanjem rada u nastajanju, njegovim javnim propitivanjem i konstruktivnim kritiziranjem pokazuje se respekt prema radu kolega i odaje priznanje njihovu radu. Intenzivna uključenost većine nastavnika u javne prezentacije znanstvenih djela s raznovrsnim temama otkriva s jedne strane uspješno ozbiljenje istinske akademske zajednice, a s druge orijentiranost znanstvenih istraživanja na aktualne društvene probleme, za koje interes pokazuju intelektualci različitih pravnih i društvenih profila.

¹ Kant, Schelling, Nietzsche (1991), *Ideja univerziteta*, Zagreb: Globus, 43.

² Boravak je bio omogućen u okviru projekta "Towards an European Criminal Procedure: Integration at the Expense of Human Rights (Euro-CrimPro)", financiranog u okviru ugovora br. 291823 Marie Curie FP7-PEOPLE-2011-COFUND (The new International Fellowship Mobility Programme for Experienced Researchers in Croatia – NEWFELPRO).

³ *Academic Freedom and Educational Responsibility*, Association of American Colleges and Universities.

Naime, smatra se da akademska sloboda nije dobro samo po sebi, nego da ona omogućava znanstvenicima, ali ih i obvezuje, da izučavaju značajna i kontroverzna pitanja za vlastito društvo. Peter Salovey, aktualni predsjednik Sveučilišta Yale, u svojim redovitim obraćanjima zaposlenicima i studentima često afirmira kao „fundamentalno načelo Sveučilišta Yale slobodu govoriti i biti saslušan, bez straha od zastrašivanja, prijetnja, povrede; to nije sloboda koja postoji kao iznimka za nepopularne i sporne ideje, nego upravo zbog njih.“ Jedan je od najvažnijih kriterija evaluacije uspjeha sveučilišta u svijetu njegov doprinos napretku i boljitku društva, jer to i jest krajnja svrha znanosti. Kao vrhunska sveučilišna ustanova, Pravni fakultet Yale među svoje je temeljne ciljeve postavio ostvarenje utjecaja na društvo, državu i svijet te bavljenje onime što može promijeniti postojeće prilike nabolje (*“to make a difference”*). Puke pravne teorije bez odraza u stvarnosti, usprkos njihovoj apstraktnoj savršenosti i dogmatskoj razrađenosti, ne mogu naći mjesto na akademskoj pozornici Pravnog fakulteta Yale.

Suprotstavljanje mišljenja te znanstveno suočavanje i rasprava o kontroverznim društvenim pitanjima nisu ključni samo za znanstveno istraživanje nego i za obrazovanje studenata. Dekan Koledža Yale Jonathan Holloway izložio je tu ideju u svojoj poruci studentima od 6. studenog 2015. govoreći: “Zapamtite da Yale pripada svima vama i da svi vi zaslužujete pravo da uživate u dobrima ovog mjesta, bez brige, bez prijetnja i bez zastrašivanja. I nemojte očekivati da Yale bude mjesto slobodno od neslaganja i čak intenzivne argumentacije. Ja očekujem vaše neslaganje o širokom broju pitanja. Iz mnogih razloga to je svrha naše ustanove: da nas nauči kako postavljati teška pitanja čak i o našim najsvetijim idejama. I dok to činimo, mi ipak moramo podupirati jedni druge.“ Angažiranost profesora prenosi se i na studente, koji se kroz nastavu i istraživačke projekte uključuju u goruće društvene i političke probleme, a kroz pravne klinike pružaju pravnu pomoć najugroženijima, diskriminiranim i obespravljenima.

Naši pravni fakulteti moraju poticati stvaranje klime u kojoj će se angažirano, argumentirano i javno raspravljati o spornim pitanjima te u kojoj je smisao znanstvenog istraživanja i akademske slobode rasprava o idejama koje su neugodne za državu i vlast, političke, pravosudne, strukovne i interesne grupe, ali i samo sveučilište te pravne fakultete. Profesori i znanstvenici moraju biti primjeri i uzori otvorenosti, slobodoumnja i kritičkog propitivanja te u tom duhu, koji je krucijalan za stvaranje odgovornog građanina demokratskog društva, moraju obrazovati studente. Takvo shvaćanje svrhe akademije konstitucionalizirano je i u odlukama Ustavnog suda RH, koji je još 2000. godine istaknuo: „Sloboda iznošenja vlastitih stajališta, sloboda suprotstavljanja argumenata, kritičko raspravljanje sa studentima te, općenito, sloboda znanstvene kritike nužni su za razvoj znanosti na sveučilištu“.⁴

⁴ U-I/843/2000 od 13. rujna 2000.

U tom pravcu uspostavljena je i vizija Pravnog fakulteta u Zagrebu, navedena na našim internetskim stranicama, prema kojoj Fakultet mora djelovati kao „dinamična, kritična i angažirana visokoobrazovna ustanova, otvorena prema društvenim, znanstvenim i obrazovnim promjenama, ali i akademski autonomna te ideološki neovisna“. Vrijeme je za suočavanje s akutnim društvenim, pravnim i sveučilišnim problemima kroz provođenje transparentnih istraživanja o njima, javnom objavom rezultata te vođenjem argumentirane rasprave. Brojna društvena pitanja vezana uz pravosuđe, obrazovanje i znanost istovremeno su i predmet pravne znanosti i pravne regulacije, pa su pravni stručnjaci ne samo pozvani već imaju i profesionalnu obvezu da sudjeluju u području svojeg profesionalnog djelovanja i specijalizacije u javnom diskursu. Radi se primjerice o pitanjima profesionalne odgovornosti u pravosuđu i posljedicama pogrešnih odluka, o granicama sudačke i akademske neovisnosti, oblicima i raširenosti korupcije i klijentelizma u pravosuđu i sveučilišnoj zajednici, o sukobu interesa i kumulaciji različitih fakultetskih i sveučilišnih funkcija, plagiranju u znanstvenoj zajednici. Buđenje profesionalne odgovornosti znanstvenika te korištenje znanja i pameti naših znanstvenika za opću dobrobit rezultirat će jačanjem i izgrađivanjem društvenih vrijednosti te vraćanjem povjerenja javnosti u pravni sustav, čiju potku čine pravni fakulteti.

U tom smislu vjerujemo da je Zagrebačka pravna revija prepoznata kao platforma za vođenje kritičkih znanstvenih i stručnih rasprava te da je to pokazala i u ovom broju objavom četiri znanstvena rada. Člankom *Ivane Radačić* otvaramo znanstvenu polemiku o pravu žene na pobačaj, o kojem je, iako prema najavama uskoro možemo očekivati odluku Ustavnog suda, izostala ozbiljna pravna rasprava. U radu se prikazuju odluke i stavovi odbora Ujedinjenih naroda, Europske komisije za ljudska prava i Europskog suda za ljudska prava te on predstavlja vrijedan doprinos raspravi i spoznaji o postojanju reproduktivnih prava te posebice pravu žene na pobačaj. *Davor Babić* napisao je rad o određivanju mjerodavnog prava u ugovorima s međunarodnim elementom temeljem odredaba Uredbe Rim I. Radi se o klasičnoj temi u međunarodnom privatnom pravu, koja je prikazana sustavno, pregledno i informativno te, osim poredbene analize postojećih rješenja na regionalnoj i nacionalnoj razini, sadrži i teorijsku razradu pojedinih relevantnih pitanja. Rad autora *Luke Grubišića* o Ugovoru o stabilnosti, usklađivanju i upravljanju u ekonomskoj i monetarnoj uniji, nazvanom fiskalni ugovor, daje detaljan uvid u njegovu strukturu i sadržaj. Okosnica je rada razrada otvorenih pravnih pitanja vezana uz okolnost da se radi o međunarodnopravnom instrumentu, koji je istovremeno povezan s pravom Europske unije. Iz područja pomorskog prava objavljujemo rad autorice *Ive Atlije* na temu sustava odgovornosti prijevoznika za smrt i tjelesne ozljede putnika u pomorskom prometu u pravu Europske unije, poredbenom i domaćem. Posebnost je rada temeljita analiza hijerarhije pravnih izvora, osobito nakon stupanja na snagu Uredbe ERU iz 2009. i Protokola Atenske konvencije iz 2002. U ovom broju Revije objavljujemo prikaz svečanosti obilježavanja Svjetskog dana bioetike u Hrvatskoj u organizacije Hrvatske podružnice UNESCO-ove katedre za bioetiku.

Uredništvo zahvaljuje primarno autorima, koji su prepoznali vrijednost časopisa i urednički rad te nam u sve većem broju šalju svoje radove za objavu. Također smo zahvalni vama našim vjernim čitateljima i nadamo se da smo i u ovom broju ispunili vaša očekivanja i objavili zanimljive i vrijedne radove.

Glavna urednica

prof. dr. sc. Zlata Đurđević